

דבעי רב ביבי בר אביי שתי אמות בגג וכו' בעירובין דף צ' [ע"א], דקיימא לן כרבי שמעון [שם צא], וחבריו טובא שזכרנו בספרי מר קשישא. ולפעמים כתבו הפוסקים דמכל מקום יש נפקא מינה לאידך מאן דאמר דכוותיה קיימא לן, כמו שכתב הרא"ש בבבא קמא דף י"ט ע"א [פרק ב סימן ב] על הא דבעא שם רב אשי כח כחו לסומכוס מהו, וחבריו טובא.

ונראה לי דכשם דלמיסבר קראי שפיר מיבעיא לן, הוא הדין להבין דעת קדושים חכמי ש"ס ולידר לסוף דעתם ודבריהם ולתרץ דעתם. ומזה יש לי גמגום על מה שכתבו תוספות ברכות דף ק' ע"ב [ד"ה ורב], ודכוותיה טובא בכמה דוכתי דקיימא לן כרבי פלוני מדמתרצו אמוראי למילתיה, והארכנו בזה בכלל פסקי הלכות שלי בגזירת ה'. וכוותייהו משמע במה דהש"ס מקשי ורבי פלוני טעמא דבית שמאי אתא לאשמועינן, שבת דף קל"ה ע"א ועיין תוספות סוכה דף ט' ע"א [ד"ה ואס], וצ"ע. רק בדבר שכבר עבר מקשה הש"ס גם על אבעיא 'מה דהוי הוי', במסכת יומא כיצד מלבישן שם [יג], ובסנהדרין דף ט"ו ע"ב תמהו התוספות [ד"ה שור] על אבעיא שור סיני בכמה וכן (בפ"ק) [בפרק ב] דעבודה זרה [לד]. על שאלה במה שימש משה, וכתבו שמא למיסבר קראי.

וקשה לי על אבעיא דבגמרא דלא נפקא מינה כלל שום דבר, כהנהו תרי דבסנהדרין דף י"א ע"ב איבעיא להו על התקופה שמחין וכו', ובאגדת חלק [שם] דף צ"ה ע"ב בעי אביי חסר אלפא או חסר מאה וכו', ותרווייהו קמו בתיקו, אף כי כתבנו כוונה נפלאה בזה בקונטרסים הוא חוץ לפשוטה. וכן צל"ע על לשון 'מה הוי עליה' שהרי ענינו כמו הלכתא ומסקנא מאי, כמו בסנהדרין סוף פרק ח' [עה]. ע"ש בתוספות [ד"ה ואס] שינוי גרסא, ויש לומר דיש נפקותא לדידן דכל דבן נח מצווה אסור לנו לגרום להם בלפני עיור. מכל מקום קשה בקידושין דף י"ט ע"א דאין יעידת שפחה נוהג רק בזמן שהיובל נוהג. וקשה מזה מה שאמרו במסכת שבת [נח:] מה הוי עליה דתחש שבימי משה. דמה דהוי הוי.

ועוד יש לדקדק דרך כלל, דאם מהלכתא דמשיחא נקשה הרי אפילו הלכות הברורות אפשר שישנם אליהו, כמו שאמרו בפרק מצות חליצה [יבמות קב]. אם יבא אליהו ויאמר אין חולצין במנעל וכו' יע"ש. ועוד יש לאלוה מילין במה שאמרו במשנה דעדיות [פ"א מ"ו] למה מזכירין דברי היחיד וכו', עם ברייתא עשה אזניך כאפרכסת וכו' [חגיגה ג:] ואלו ואלו דברי אלקים חיים הם [עירובין ג:], ומה שפירשו בו המפרשים והארכנו בו במקום אחר. וכבר יצאנו מענין לענין משום יגדיל תורה, והנראה לפענ"ד כתבתי.

נאם הטרוד יאיר חיים בכרך

1234567 תתיח

זה לשון אדוני אבי הגאון מחר"ר משה שמשון זצ"ל בספרו שמן המאור פרשת יתרו דף קנ"ה ענין כ"ג:

ומדי דברי בבריתות אשר כרת עמנו אלהינו על זאת התורה אשר הנחלנו באהבתנו את אבותינו, ובמעלותיה, אשר מלבד אשר היא מנחלת לנו האושר האמתי בבא, אף כי בזה עף חיים היא למחזיקים בה ובה מלכים ימלכו ולכל בשרם מרפא, והתורה נדרשת מכלל הן לאו כדפירש רש"י בכמה מקומות, על כן כל ראש לחלי וכל לבב דוי עד כי שחה לעפר נפשינו בגלות החל המר והרע בעונותינו, וכופר בריתנו את מות, שוט שוטף כי יעבור והיינו לו למרמס, מדי עברו יקח כל מחמודינו, קטיגוריא בתלמידי חכמים קשה סילוקן יותר מחרבן בית המקדש וצ"ח קללות, יש לדעת על מה אבדה הארץ על עזבינו את תורת אלהינו שהוא קשה יותר מכפירה ממש, כמו שאמרו חז"ל הלואי אותי עזבו וכו' המאור שבה היה מחזירם למוטב.

וזאת לפנים בישראל היו מרבין ישיבות בכל הקהילות קדושות נאספות שמה כל העדרים כיתות בחורים ותלמידיהם, ונערים אלו ניזונים מהספקה ואלו ניזונים מן התמחוי וקופה מחולקה, והן מהדרין זה לזה בהלכה שמורה בכל וערוכה, עד שהוסיפו חכמה וחריפות, מגדיים נעשו תיישים בעלי קרניים מנגחים

עקומים, מסבב מענין לענין דא מן דא שניין, יעמיד עליו יסוד ובנין, והכל שוא ותהו אבני בהו דברי שקר בלי שורש ועיקר, קול"ע אל השער לעשות חבל ויבוקש הדבר והנה הוא הכל. רק למלאות רצון השומעים במיתוק החריפות משתעשעים, אף כי לאמיתת הפירוש אינם מגיעין.

ולדעתי היה זה סיבה אבדון והריגת אלפים ^{אוצר החכמה} ורכבות מישראל וכו'. וז"ל זוהר

בראשית, תא חזי ההוא דלאו ארחיה בארחי דאורייתא וחידש מילין דלא ידע על בוריין וכו', (הביאו הרב הגאון החסיד בשל"ה). ומעת הוסר העטרה והומתו שרי תורה בארץ פולין הבחירה היתה לבאר שורשה ועיקרה, ונוסיף יגון על מכאוב ללא תורה וללא מורה, כי הקהילות מתרשלים להחזיק בחורים וכו'. (לא בקשתי להעתיק להלאה כי האריך בתוכחת מוסר על קצת עשירים מופלגים באשכנז שאינם נותנים עיניהם ליתן בנותיהם כזויות מחוטבות עם בית והון לבחורים חשוכים בעלי תורה, כל שכן שלא יחושו לייחוס רק לממון). וסיים בסופו וז"ל, אבל מי שהוא בחור חריף ובקי ולמדן מופלג לא יחשבו למאומה והכל בדילין ממנו, אין מאסף אותו הביתה להשיאו בתו, ומלעיגים עליו לומר אין כחו אלא בפיו להשמיע קול תורה, גמרא גמור סחורת"א תהא, מה תועלת בארשת שפתיו וזה האביון על כרחו יזקין כערער בערבה וכו'. עכ"ל הזהב של אדוני אבי הגאון זצלה"ה.

ע"ן בכרך א' דף נ"ה ע"א ושם תמצא שני פנים.

צפונה וימה מבארים כל תעלומה, ונודע שם בשערים רבנים מובהקים אדירים אלה הגבורים.

אבל חדשים מקרוב באו לערך מאה שנים לא פנו עוד ללמוד תורת אמת, אלא שמו עיקר מגמתם ומחשבתן להעמיק בחריפות, וקצתם אמרו חילוקים מזויפות לסרס ההלכה בשיטות מחולפות, לומר המקשן לא הבין התרצן והתרצן לא עמד על דעת המקשן, זה דרך לדרך זה וזה נטה לדעת אחרת, הלכו בהלכה אורחות עקלקלות. וכן יעשו התלמידים המקשיבים יצעקו זה מול זה קול ברמה עד אשר לא נשאר בו נשמה, אף כי גם שניהם כוונת דבריהם מהם נעלמה, זה דרכם כסל למו כל אחד מעקש על דבריו להכריע את חבריו, שלא בצדק ואמונה משיחים רק משאות שוא ומדוחים, לשנות את הידועה מהפך סוגיית השמועה. והרגל בזה נעשה טבע, טרם שהאחד פותח את פיו במשא ומתן של הלכה כל שכן טרם שיגמר דבריו ולא חצי דבר, חבריו יענהו מרורות ישריעהו ובחרי וקצף גדול יסלקהו, ועדיין לא הבין תחילת הדיבור וסופו לא שמע, ישאג עד עב הענן ולא ידע מאי קאמרו רבנן, ואפילו דבר עצמו אינו משכיל, ולא בדעת ידבר אלא כסכל ומשוגע, מוציא רע כמנוגע, לא פגע ולא נגע, ועל ידי כן רבתה המהומה ותגדל המלחמה ולא העלו מאומה. וסוף דבר לבשה ההלכה אדרת ז"ר למען כיחש, נתנו כח לחיצונים עלה כלו קמשונים. ויש שהראו גם חריפתם בדרושים בקהל אנשים, לבאר מאמרים קשים כסלעים וטרשים בהבלים ושיבושים, על גבו חורשו חורשים יפתח ישדד תלמים בענינים

סימן קכו

והשבתי לו באריכות, ותמצית דברי בקיצור נמרץ, דלכאורה נראה דההיא דבני בישן מחייב לבנים להתנהג בכל דבר שקבלו עליהם אבותיהם, ולא לבד שקבלו בפירוש רק אפילו נהגו, שהמנהג נעשה נדר. גם בני בישן לא קבלו לעשות רק נהגו, וכן כתב הריב"ש

נשאלתי מבעל תורה וירא אלוקים מרכים אם מחויב גם כן לנהוג פרישות ותעניתים שני וחמישי שנהג אביו בנדר כל ימיו, ובפרט יוד אדר שנהג אביו להתענות ולחלק צדקה כל שנה מפני נס גדול שנעשה לו, כהנהו בני בישן בפרק מקום שנהגו [פסחים] דף נ' ע"ב.

בתשובה שצ"ט והביאו הב"י ופסק כך בשו"ע ביו"ד סוף סימן רי"ד [סעיף ב] וכן כתב בספר כנסת הגדולה [יו"ד שם] בשם כמה גדולים, ואפילו לא קבלו עליהם.

רק דמוטל עלינו לדקדק בזה דאם כן האיך מצאנו ידינו ורגלינו בכל דור ודור ובכל עת ובכל שעה ובכל מקום שיש חסידים מופלגים במילי דחסידות ובתעניתים, ואין הבנים נוהגים במילי דחסידות ההם אף כי גם הם צדיקים וישרים. ואם כפי שאלתך היה לך לשאל גם בחיי אביך, וכל איש ישראל שיקבל על עצמו או יתחיל לנהוג איזה דבר כגון לעמוד באשמורת הבוקר ולטבול בכל ערב שבת, תכף יהיו גם בני חייבים להתנהג כן וכן כל הדורות הבאים ממנו עד אלף דור. ואין לומר דוקא רבים וכך משמעות לשון הריב"ש, דאיזה סברא תאמר לחלק בין רבים ליחיד, ועוד דר' יוחנן שאמר לבני בישן [פסחים שם] 'כבר קבלו אבותיכם' מייתי קרא דשמע בני מוסר אביך שנכתב בלשון יחיד.

ועוד איכא לתמוה דלפי זה יש חומרא לבנים ובני בנים יותר מאביהם הנודר עצמו, שהרי איהו הוי מצי להתיר נדרו על ידי פתח וחרטה משא"כ הבנים, שהרי בני בישן אמרו אנן לא אפשר לן. ועוד קשה הרי קבלת ישראל בכמה בריתות אלות ושבעות, והתעוררו המפרשים ובפרט בעל עקידה [פרשת נצבים, בשל"ה דף מ"ג] נחלק א עשרה מאמרות מאמר ב ד"ה עוד יש דבר וכו' הביאו והאריך בן איך היה אפשר להטיל הברית והשבעה על דורות הבאים, והפליגו להעמיק בעיון על פי מה שנאמר [דברים כט, יד וברש"י שם] את אשר ישנו פה וגו' שהיו שם כל הנשמות העתידין להבראות וגם הרוחות ודיוקני הגופים, והרב החסיד בשל"ה [נשם ד"ה דעו בני יצ"ן] האריך בזה, ולולי זה לא היו דורות הבאים מחוייבים לקיים. ומשמע ודאי אפילו בפירוש קבלו עליהם ועל זרעם לא יוכלו לחייב זרעם אחריהם.

ונראה לענ"ד דודאי קרא דשמע בני מוסר אביך וגו' [משלי א, ח] הוא אסמכתא בעלמא, ותדע דאם לא כן הוה ליה למימר מקרא דשאל אביך ויגדך דבתורה [דברים לב, ז], שהרי לרב (אויא) [נחמיה] מההוא קרא אמרינן וצונו

גבי נר חנוכה ומילי דרבנן כפרק במה מדליקין [שבת כג.], אלא משום דההוא קרא יפורש 'אביך וזקנך' על הקב"ה וכנסת ישראל ותקנתם, משא"כ דברי שלמה המלך ע"ה הם דרך תוכחה, ואביך ואמך כפשטיה, דאם כוונתו על דברי תורה המחויבים פשיטא. ומכל מקום שפיר למד הריב"ש דחיוב הוא, שהרי החמיר לבני בישן אע"פ שאמרו דלא אפשר להו.

והואיל דאתינא להכי יש לומר דדוקא קבלת רבים בקהילה דקביעו יחד, והכי משמע לשון הריב"ש 'שהמקום גורם', וכן בהנהו בני בישן מצד דעל הרוב דור הולך ודור בא והק"ק קיימת, אם לא על ידי מקרה רעה ודרך זר ולא שכית, והרי בזה יש בכל קהל ועדה שמשאיין בניהם ובנותיהם מקצת ועל הרוב רובם לקהילות אחרים. והנה בקהילתינו הקדושה שעוד היום מתענים גזירות תתנ"ו וק"ט וקרוב לודאי אחד מאותו דור לא נשאר מזרעו דר בק"ק, וחשבתי בעלי בתים לעת עתה בקהילה ורובם ידועה שאין אבותיהם עד ד' דרא מדרי הק"ק. ונראה לי סברא זו מוכרחת אפילו להקל, דאם לא כן כשבן או בת נודווגו לדור בקהילה אחרת, וכל שכן בעה"ב שהעתיק משם דקיימא לן [יו"ד סימן ריד סעיף ב] שאם אין דעתו לחזור אינו מחויב לנהוג חומרא ומנהג עיר שיצא משם אף שנהגו וקבלו, ועל כרחך הטעם משום דתלי במקום, ואם כן הוא הדין להחמיר אפשר שמצד המקום החיוב להתנהג כל ימי הארץ שם. אף דיש לחלק ולומר בשלמא להקל יש לומר דמעיקרא דעתייהו לא היה רק על הדרים שם כענין לב בית דין מתנה עליהם, משא"כ להחמיר אין בידם, מכל מקום נראה לי ברור מה שכתבתי. ועיי' ביו"ד סימן רכ"ח סעיף כ"ט ושם בש"כ ס"ק (צ"ב) [פה].

ולכן נראה לי שאין בכח בני הקהילה אפילו יסכימו כלם להתיר נדרם והנהגתם, להקל במה שנהגו להחמיר, הואיל שחל גם על דורות הבאים ועל רחוקים הבאים לדור. וזה מוכח מבני בישן שלא היו הבנים חמורים מאבותיהם. ולפי מה שכתבתי חמירא קבלת ק"ק קבוע מקבלת כל ישראל בסיני שטרחו המפרשים לישיב איך הכניסו האבות את זרעם וזרע זרעם